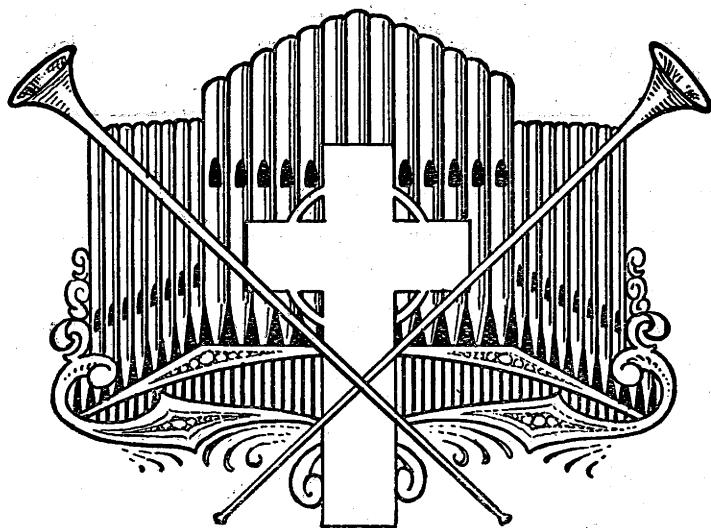

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

ORGAN FÖR
SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER
OCH

SVERIGES ALLMÄNNA ORGANIST- OCH KANTORSFÖRENING

UNDER MEDVERKAN AV INTENDENTEN *BENGT CNATTINGIUS*, LINKÖPING, PROFESSORN *OTTO OLSSON*, STOCKHOLM, KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. *KNUT PETERS*, HÄSTHOLMEN OCH MUSIKDIREKTÖREN *SVANTE SJÖBERG*, KARLSKRONA

UTGIVEN AV KOMMINISTER *ARTHUR ADELL*, STOCKHOLM

15 MAJ.

FEMTE ÅRGÅNGEN

1930

STOCKHOLM, SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

UPPSATSER.

	Sid.
Böner vid Tidegården	33
Om Mässan	97
A. Adell: Ansgarsvesper	8
— „ — Form utan ande är tom	36
— „ — Handboksändringarna	72
— „ — Fritt val av högmässsa	81
— „ — Nya upplagor av Missale och handbok	95
— „ — Kyrkomusikernas riksmöte	98
— „ — Till Örebro	162
— „ — Kyrkosångsmötet i Örebro	177
F. M. Allard: Altarets härlighet	1
— „ — Församlingssången	152
O. Centerwall: Modern predikan	66
B. Cnattingius: Utländska textilier i Svenska kyrkor	24
— „ — Altarringen	75
S. Estborn: Luthers Betbüchlein	56
Fjärde Organist- och Kantorsmötet	49, 65, 94, 98, 119, 129
O. Holmberg: Skolan och kyrkosången	148
E. Liedgren: Biskop U. L. Ullman	17
O. Lindberg: Engelbrektskyrkans nya orgel	19
H. Löwenadler: Kyrkomusikernas personliga ställning	43
J. Nordqvist: Församlingssången	153
C. Nyström: Klockarefrågan	135
O. Olbers: Kantorsproven	157
K. Peters: Kyrkoåret	84
— „ — Har Liber gradualium, nämnd 1576 existerat?	116
C. Rosenquist: Nutida strävanden inom orgelbyggeriet	162
I. Sahlén: Praktiska problem vid utförandet av Bachs kyrkomusik 100, 168, 180	202
— „ — Symboliken hos Bach	129
— „ — Organist- och Kantorsmötet	45
N. Stadener: Bönböcker	144
S. Sjöberg: Musiken till nya psalmerna	187, 196
J. Sundberg: Kyrkomusiken i Finland	190
Hj. Torell: Musiken och skolan i det nutida Tyskland	50
G. Walli: Den unge Wallin	115
W. Ahlén: Bachs orgelkoraler	193
— „ — Orgelregistren	

STÖRRE MEDDELANDE.

	Sid.		Sid.
Kyrkosångens Vänner	12, 61	Tyskland	48, 64, 192
Organist- och kantorsföreningen	13, 49, 65, 94, 121, 129	Orgeldispositioner	26, 192
Sveriges Kyrkosångsförbund	14, 49, 119, 177	Ansgarsvesper i Storkyrkan	30
Finland	4, 48, 64, 180, 187	Nytt reglemente för Musikkonservatorium	69
		Kursplan för musikkonservatorium se efter sid.	94

IN MEMORIAM.

	Sid.		Sid.
Oscar Blom	118	Preben Nodermann	208
Agnes Branting	72	U. L. Ullman	17

Tidskrift för Kyrkomusik och**Svenskt Gudstjänstliv**

Redaktionens adress: Folkungag. 61 IV,
Tel. Söder 13045. *Stockholm*.
Postgiro 31495.

Expeditionens adress: *Svenska Kyrkans
Diakonistyrelses Bokförlag, Stockholm 7*.
Tel. Norr 324 05.
Postgiro 675.

Tidskriften utkommer med 1 nummer
den 15 i varje månad. För juli—augusti-
numren dubbelnummer den 1 augusti.

Prenumerationspris: å posten, i bok-
handeln eller direkt från förlaget: kr.
4: 50 pr år.

Annonspis: 20 öre pr mm. enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upp-
reppning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.:

Inbjudan till 4:de allm. Organistmö-
tet — Komminister *A. Adell*, Stock-
holm: Handboksändringarna. — Teol.
Doktor *O. Centerwall*, Uppsala: Mo-
dern Predikan. Nytt reglemente för
Musikkonservatoriet. — Amanuens *B.*
Cnattingius, Linköping: Altarringen. —
Agnes Branting, in memoriam. — Re-
censioner av musikdirektörerna *T. Tor-
lind* och *D. Ahlén*, Stockholm. — In-
sänd litteratur.

Lediga tjänster se omslagets sid. III.

HANDBOK

för

Svenska Kyrkan

Innehållande

samtliga av Kgl. M:t fastställda
ändringar och tillägg

har nu utkommit i

NY UPPLAGA

★

Pris:

Helt klotb., röd snitt kr. 6:—,
klotb. m. skinnrygg, röd snitt kr.
7:—, chagrinb., guldsnitt kr. 9:50

MISSALE

för

Svenska Kyrkan

Upptagande

den förkortade formen av
Litanian

utkommer i

NY UPPLAGA

★

Pris:

Häft. kr. 8:—, klotb. röd snitt
kr. 12:—, chagrinband, guldsnitt
kr. 20:—.

Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokförlag.

Sveriges allm. Organist- och Kantorsförenings

FJÄRDE ALLMÄNNA MÖTE

kommer — enligt centralstyrelsens beslut — att äga rum i Stockholm å Musikaliska Akademien den 22—23 augusti innev. år.

Till detta möte inbjudas härmed alla som äro för kyrkomusiken intresserade, i främsta rummet vår svenska kyrkas organister och kantorer.

Anmälan om föredrag och överläggningsämnen skall vara inlämnad senast den 15 maj. Av till mötets organisationskommitté redan översända ärenden komma i första rummet följande att vid mötet upptagas: "Klockarfrågan"; Församlingssången; om vissa melodier i "nya psalmer" samt okyrkliga konsertprogram vid provs avläggande för kyrkomusikertjänst.

Närmare upplysningar om mötet komma framdeles att meddelas.

Alla skrivelser rörande mötet ställas till undertecknad Ahlén (adress Östermalmsgatan 67, Stockholm).

För Sveriges allm. organist- och kantorsförening:

SVANTE SJÖBERG.

Ordförande.

Carl Brodin.

Sekr.

För mötets organisationskommitté:

DAVID AHLÉN.

Ordförande.

CYRUS GRANÉR.

Sekr.

Modern Predikan.

Friedrich Niebergall: Die moderne Predigt. Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen.

PROFESSOR Niebergall är en flitig författare på den praktiska teologiens område. För denna tidskrifts läsare torde han vara bekant genom sin för några år sedan utgivna homiletik: "Wie predigen wir dem modernen Menschen?" och måhända också genom sin senare utgivna "Praktische Theologie". Han är också utgivare av "Praktisch-theologische Handbibliothek", i vilken serie en rad med honom liktänkande teologer och präster skrivit mer eller mindre värdefulla eller värdelösa specialstudier i olika praktisk-teologiska ämnen. Bland dessa har jag för flera år sedan med synnerlig behållning läst Karl Hackenschmidts "Christuspredigt für unsere Zeit" och med någon behållning också Niebergalls "Die Kasualrede". Av de övriga i serien utkomna avhandlingarna har jag läst ett flertal utan synnerlig valuta, men vill dock anbefalla serien, då den otvivelaktigt innehåller ett och annat av verkligt värde.

Den bok, som här skall omnämnas, är enligt författarens utsago att betrakta som en kompletterande och avslutande efterskrift till hans homiletik och omfattar 230 trycksidor. Efter att i bokens första del ha givit en "kulturhistorisk och teologisk grundval" behandlar förf. i andra delen "modern homiletik och modern predikan" för att i den sista delen giva den moderna predikans facit och till sist i en kort avslutning säga några ord om "Verzicht, Hoffnung, Aufgabe".

Den som läst N:s homiletik känner snart igen sig. Den teologiska grundsynen är densamma. Den hyperpsykologiska metoden går också igen, om än försiktigare och moderniserad. Ordet "modern" är även här och kanske i ännu högre grad huvudordet. Det kunde vara av intresse att räkna, hur många gånger det ordet förekommer på dessa 230 sidor. Man undrar ovillkorligen, om det aldrig fallit Niebergall in, att ju "modernare" predikan är, d. v. s. ju mer tidsbestämd och miljöbestämd den är, desto efemärare och desto förgängligare är den. I bokens andra del, där

förf. ger ett tvärsnitt genom nutida tysk evangelisk predikan, och där han karaktäriserar de f. ö. mycket godtyckligt valda typerna, grupperar han predikningarna under rubrikerna: liberal predikan, omodern predikan, förmodern predikan, modern predikan, högmodern predikan, säskilda predikningar och eftermodern predikan. Den eftermodern predikan är den, som vuxit ur den dialektiska teologien.

Naturligtvis har denna historiska del av boken ett visst intresse, såtillvida som det är intressant att se, vilka predikanter N. tar fram och hur han bedömer dem. De flesta namnen äro okända, och många namn saknar man. Stange i Göttingen har fått komma med, men Paul Althaus saknas. Geyer och Rittelmeyer äro med, men Bezzel saknas. Över huvud synes urvalet vara gjort med hänsyn till teologisk ståndpunkt eller med hänsyn till modernitet och inte efter den andliga tyngden hos predikant och predikan.

Det största intresset erbjuda dock den första och den tredje delen i boken. Den kulturhistoriska grundvalen söker N. vinna genom att karaktärisera "den moderna människan" och hennes ställning till religion, kristendom och kyrka. Allt vad han säger härom läser man inte utan spänning. Den moderna människans karaktäristikum ger han i följande antiteser: Bindung — Lösung — Bindung, Glaube — Zweifel — Gläubigkeit, Alte Moral — Ethischer Naturalismus — Neue Moral, Sitte — Heuchelei — Wahrhaftigkeit, Kultur — Zivilisation — Scheinkultur, Auktorität — Vernunft — Erfahrung, Sacrificium — Rational — Irrational, Kultur — Untergang — Weltgestaltung, Dinglichkeit — Persönlichkeit — Sachlichkeit, Geist — Stoff — Seele, Solidarisch — Liberal — Sozial, Eindruck — Ausdruck — Sachlichkeit, Schlicht — Kitsch — Echt, Rückblick.

Allt detta låter ju mycket intressant, men behållningen blir ganska klen. Man väntar för varje ny antites att få en djupare inblick i "den moderna människans" inre struktur. Man läser i spänd förväntan. Ty det kunde ju dock vara av hjälp för ens egen förkunnelse att känna denna underliga människa. Men man blir besviken, kanske mest på den moderna människa. Hon blir ett abstraktum, en bild. Det som säges är tämligen enkla och självklara ting. Den moderna människan är ingenting annat än den vanliga människan såsom barn av sin tid. Naturligtvis har N. ett och annat att giva till tidsmänniskans karaktäristik. Naturligtvis kan man vinna ut ett och annat ur detta kapitel. Men man har dock en känsla av, att "den moderna" betonas för mycket och "människan" för litet. Beträkningen är allt för mycket psykologisk och allt för litet religiös.

Den tredje delen i N:s bok synes mig vara den som ger mest. Här upprepas mycket, som är sagt i N:s homiletik, och han påpekar själv att så är. Men här finns nog ett och annat att taga vara på. Och här kan man göra

den iakttagelsen, som man inte sällan kan göra inför teologer av starkt liberal riktning, att de lyckligtvis äro ganska inkonsekventa. När det kommer till kritan och de skola bestämma, vad evangeliet är och vad som skall vara den kristna förkunnelsens innehåll, då taga de med mycket mer, än som noga taget rymmes i deras teologi. Så gör även N.

Kapitlet om predikans tankeinnehåll har inte bara tankeinnehåll. Här är mycket sagt, som man lyssnar till och gläds över och är tacksam för. Här tror jag, att vi förkunnare verkligen kunna lära inte så litet eller åtminstone få belyst, vad vi ofta dunkelt tänkt eller frågat efter. Vad är predikans egentliga uppgift? N. ger i detta kapitel svaret på många olika sätt, och varje svar väcker tankar och skänker eggelse, tvingar givetvis också ibland till motsägelse. Även när han talar om verkningsskrets och verkningssätt, har han åtskilligt att säga, som det är nyttigt för en förkunnare att tänka på. Hur går det t. ex. till, när ordet verkar? Må vara, att detta är något irrationellt, ett verk i det fördolda, som ingen kan se eller bedöma. Man kan ju dock inte underlåta att fråga den frågan. Och saken har ju också sin psykologiska sida. "Bäst klagör man det genom att säga: det måste ske ett ryck i viljan hän emot den sak, som i ordet erbjuder sig. Det sker i regel blott i ett bestämt yttre eller inre läge. När ord och situation sammanträffa och det förra tages allvarligt i den senare, då kan en verkan inträda." Det ligger en djup sanning i detta sista. Iakttagelsen är utan tvivel riktig och värd att minnas. Därmed är inte sagt, att vi predikanter kunna på förhand veta, hur de kristna tankarna omsättas i åhörarnas inre. "Vi kunna alls inte veta, hur våra kristna tankar omsättas i åhörarnas ande."

N. säger i slutet av sin bok, att alla kommande homiletiker måste taga hänsyn till radion. "Varje kommande homiletik måste innehålla ett kapitel om radiopredikan". Det låter skrämmande. Mätte vi förskonas från teorier om en särskild sorts predikan för radio. Tyskarna äro farliga, när de vilja göra vetenskap av allting. Men de ha tydligen ett behov av att tankemässigt genomtränga och systematisera.

Min anmälan må bringas till slut. Vilket blir slutomdömet om boken? För mycket psykologi och för litet kristendom. För mycket av metodiska anvisningar, men för litet av andliga impulser. För många ord om allt möjligt, men för litet av det som böjer läsaren i självransakan inför Gud. Mycket att tänka på och taga lärdom av, men mycket som kunde varit osagt. Problemet är inte "den moderna predikan". Problemet är ett annat, ett mycket djupare. Problemet är: hur skola vi förkunnare bliva Kristi sändebud i vår tid och till vår tids människor? Hur skola vi med vår predikan bereda väg för Herren till själarna? Det ser ut, som om "den moderna predikan" förmådde det mindre än den "förmoderna". Det vi

predikanter behöva är andlig och personlig fördjupning. Men så behöva vi också taga vår predikouppgift så allvarligt, som den skall tagas. En predikans förnyelse beror av vår egen förnyelse och av ökat ansvar för vår predikogärning.

Cwl.

Nytt reglemente för Kungl. Musik-konservatorium.¹

Nu gällande reglemente för det under Musikaliska Akademien ställda musikkonservatoriet är utfärdat 1881 och har sedan länge visat sig föråldrat. Med insikt härom underställde akademien redan 1915 Kungl. Maj:ts förslag till nytt reglemente ävensom i samband därmed stående examensförfattningar och villkor för behörighet till vissa musikaliska befattningar. Vid omarbetning av reglementet voro framför allt två huvudsynpunkter bestämmande, nämligen dels behovet att bringa de olika studieplanerna i närmare överensstämmelse med det ändamål, för vilket studierna idkas, så att särskilda studiegrupper uppställts för dem, som bedriva specialstudier i de olika ämnena, och särskilda för dem, som idka studier för avläggande av examen, dels ock önskvärdheten att höja fordringarna för inträde vid läroverket, särskilt i fråga om ålder och utbildning i humanistiska ämnen. Härjämte framstod som ett viktigt syftemål att åstadkomma en väsentlig ökning av fordringarna för musiklärarexamen. Emellertid fick reglementsförslaget anstå på grund av kyrkomusikerfrågans svävande läge, och då förslaget tio år senare återupptogs vidtogos vissa ändringar med hänsyn dels till den utveckling konservatoriet undergått och den ytterligare erfarenhet som vunnits sedan det tidigare förslaget avlämnades. Den förnyade behandling akademien sålunda ägnade reglementet ledde till utarbetande av ett reviderat förslag, som 1925 underställdes Kungl. Maj:ts prövning. Sedan domkapitlen och andra myndigheter yttrat sig häröver, undergick förslaget vissa jämkningar, och 1928 avlämnades till Kungl. Maj:tt det reglementsförslag, som den 16 sistlidne april vunnit stadsfästelse.

Enligt detta nya reglemente äro läroämnena liksom i det tidigare förslaget fördelade i särskilda grupper, dels för specialstudier och dels för studier till avläggande av vissa examina. För specialstudier förekommer icke någon avgångsexamen eller betygssättning. Den senare gruppen —

¹) Följande artikel har från initierat håll ställts till redaktionens förfogande.

ämnen för examensstudier — avser följande examina: Högre organistexamen, kantors-(kyrkosångar-)examen, högre musklärarexamen, lägre musklärarexamen och militär musikdirektörsexamen.

Av ovan nämnda examina erfordras högre musklärarexamen för kompetens såsom musklärare vid allmänt läroverk, medan lägre musklärarexamen icke medför behörighet till viss statlig befattning. Med den sistnämnda avses närmast att tillgodose de statsunderstödda flickskolornas behov av musklärare. Militär musikdirektörsexamen skall, såsom namnet anger, grunda kompetens till befattning som militär musikdirektör. Bland ämnena i den högre musklärarexamen ingår violin jämte någon kunskap i violoncellspelning. I musikdirektörsexamen ingår såsom ämne violin eller violoncell.

Vad angår de för kyrkliga befattningar avsedda examina, innebära de nya bestämmelserna bl. a. införande av en lägre organistexamen, vilken icke får avläggas vid konservatoriet utan allenast inför person, som av akademien förordnas till examensförrättare. Denna examen skall avläggas årligen under tiden 20 juli—7 augusti å orter, som Kungl. Maj:t på förslag av akademien skall tid efter annan bestämma. I ledningen av examen skall deltaga två av akademien förordnade censorer, varjämte vederbörande domkapitel skall förordna en censor.

I fråga om den kompetens, de för kyrkliga befattningar avsedda examina medföra, innebära bestämmelserna i huvudsak följande. För organist- eller kantorsbefattning i stad med mera än 3,000 invånare eller i landsförsamling med mera än 5,000 invånare fordras, vad angår organistbefattning, högre organistexamen, och i fråga om kantorsbefattning kantorsexamen. För annan organistbefattning fordras allenast lägre organistexamen. Skulle med hänsyn till församlings ekonomiska förhållanden eller andra särskilda omständigheter domkapitlet finna, att nu uppställda kompetenskrav icke skäligen kunde göras till villkor för behörighet till organistbefattning, äger domkapitlet att efter inhämtande av akademiens yttrande bestämma, att såsom behörighetsvillkor godkänna intyg av den, som ägde förrätta lägre organistexamen, eller av musklärare vid folkskoleseminarium angående nöjaktig färdighet i vissa ämnen. Vidare skola bestämmelserna icke utgöra hinder för bibehållande av uppdrag att med orgel eller harmonium beledsaga sången vid gudstjänst, där sådant uppdrag meddelats före bestämmelsernas ikraftträdande. Denna kungörelse träder i kraft den 1 september 1931, men inverkar ej å behörighet, som vunnits eller kan komma att vinnas på grund av organist- eller kyrkosångarexamen, avlagd i enlighet med äldre bestämmelser.

Akademien har fäst synnerligt avseende vid den lägre organistexamen och redan tidigt upptagit tanken på att förmedelst särskilda vid folkskole-

seminarierna anordnade sommarkurser underlätta för elever vid seminarier avläggande av denna examen. Det syntes akademien nämligen ej vara otänkbart, att en med musikalisk begåvning utrustad seminarieelev, som under två eller tre år deltog i en sådan kurs om sex veckor varje sommar och därjämte efter bästa förmåga begagnade sig av de möjligheter till musikstudium, som dock stå honom till buds även under terminerna, skulle kunna vid seminariekursens avslutande avlägga en kyrkomusikexamen sådan som den ifrågavarande. För ernående av ett dylikt, ur det allmännas likaväl som elevernas synpunkt önskvärt resultat skulle kunna ifrågakomma att med några timmar utöka den undervisning, som pålågges seminariets musiklärare, och låta denna tillökning i sin helhet tillgodoskomma de bland eleverna förekommande organistaspiranterna. Därigenom skulle tillfälle beredas ett antal utexaminerade folkskollärare att i samband med folkskolläraryxamen eller kort därefter erhålla kompetens till organistbefattningar i sådana församlingar, där orgelspelmanen icke kräver så stora kunskaper. Då det syntes lämpligt att försöksvis pröva den föreslagna anordningen med kortare sommarkurser i kyrkomusik vid seminarierna, har en dylik kurs varit med statsanslag anordnad vid folkskoleseminariet i Uppsala under en var av somrarna 1928 och 1929. För anordnandet av de till arbetsåret förlagda kurserna för deltagarna i sommarkurserna hava anordnats övertimmar i musik, för vilket ändamål Kungl. Maj:t anvisat särskilt anslag.

På grundvalen av försökskursen i Uppsala har akademien under fjolåret framlagt förslag till ett mera omfattande realiserande av tanken på sommarkurser av ifrågavarande art. Akademiens förslag avsåg inrättande av dylika kurser vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Linköping, Växjö, Lund, Göteborg, Karlstad, Härnösand och Luleå för manliga elever samt, för kvinnliga elever, Falun.

Skolöverstyrelsen har principiellt förordat förslaget, och chefen för Ecklesiastikdepartementet har i årets statsverksproposition yttrat, att frågan om dessa kurser, vilkas betydelse allmänt vitsordas, kommit ur sitt försöksstadium och att tiden vore inne att utsträcka desamma även till andra seminariestäder. Han inskränkte sig dock till att förorda anordnande av fyra dylika kurser under år 1930 och hemställde att riksdagen måtte för dessa kurser för budgetåret 1930—1931 anvisa ett extra anslag av 12,000 kronor samt att i fall, då kompletterande undervisning vid folkskoleseminarium erfordras för dem av seminariets elever, som deltagit i kurs för utbildande av kyrkomusiker, ersättning till vederbörande lärare för s. k. övertimmar skulle kunna utgå.

Akademien har gemensamt med skolöverstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt, att innevarande års kurser må förläggas till seminarierna

i Uppsala, Lund, Göteborg och Luleå och till ledare för kurserna i Uppsala och Göteborg föreslagit professor Otto Olsson, Stockholm, för kursen i Lund musikläraren Svante Sjöberg, Karlskrona och för kursen i Luleå musikläraren Simon Holmberg, Kiruna.

Agnes Branting.

In Memoriam.

I den flydda passionstidens sista vecka vigdes Agnes Branting till den sista vilan. Med henne gick en av den svenska kyrkliga textilkonstens pionärer ur tiden. Det torde knappast vara för mycket sagt att ingen samtida svensk under det flydda kvartseket betytt så mycket som Agnes Branting för den för vårt land ganska egenartade renässansrörelse, som återuppväckt intresset för den liturgiska skruden. Hennes namn har stått såsom ett program. Hon blev en ledare ej blott för den av henne grundade paramentanstalten Licium, utan i mycket för hela denna rörelse. Detta hade sin orsak i hennes stora beläsenhet inom den textila konsten och hennes grundliga kunskap i de många frågor som sammanhånga med det praktiska utövandet av denna konst. Av oskattbar betydelse har det varit att hon målmedvetet anknöt till och trängde in i den kyrkliga traditionen och att hon kraftigt hävdade nödvändigheten av att använda endast det bästa material.

A. A.

Handboksändringarna.

GENOM kungörelse av den 7 mars har Kungl. Maj:t godkänt de förändringar i gällande kyrkohandbok, som förra höstens Kyrkomöte beslutade, och medgivit deras tillämpande från och med första söndagen efter påsk, den 27 april 1930.

Den första av dessa ändringar gäller predikotexterna. I enlighet med den nya ordningen kan stundom första och andra årgångens aftonsångstexter tagas till utgång för högmässopredikan dock icke på högtidsdagar. Förändringen avser givetvis icke kyrkor, varest aftonsång förrättas. Den härmed givna tillåtelse torde kunna förväntas bli av största betydelse för präster med duplikationsskyldighet.

Ändringarna i högmäsoordningen — i handbokens första kapitel — avse en förflyttning av kungörandet om äktenskapscertifikat och lysning till äktenskap andra och tredje gångerna från den nuvarande platsen efter predikan till platsen för kungörelserna efter gudstjänsten. En i stora församlingar efterlängtd reform, som man vill hoppas skall innebära första steget till ett snart avlägsnande av all kungörelseläsning vid predikoakten.

Den viktigaste ändringen i högmässan utgöres av ett tillägg av två allmänna kyrkoböner, hämtade ur det sista handboksförslaget. Den första av de nya kyrkobönerna — uppbyggd efter gammalkyrkliga motiv — är avsedd att användas under den festliga delen av kyrkoåret på sö- och helgdagar, då icke litanian skall brukas. — Den senare bönen skall brukas — till omväxling med den gamla — under den övriga delen av kyrkoåret. Av Litanian har meddelats en förkortad form att brukas under passionstiden utom på botdag och långfredag.

Så allmänt känt och så ofta betygat som behovet av nya formulär vid Allmänna Kyrkobönen är, måste tillägget hälsas med tillfredsställelse. Särskilt för den präst för vilken duplikation är söndaglig skyldighet är den växlingens möjlighet som nu erbjudes tacknämlig. Tacknämlig är ock den ansats till hänsystagande inför kravet på detempore-bestämda alternativ, som den sista handboksändringen innebär på denna punkt. För kyrkoårets olika tider erbjuda sig f. n. alltså fyra alternativ som — om ock direkta föreskrifter därom saknas — lämpligen torde böra fördelas på följande sätt: Från Advent till och med Sexagesima och påsk — pingst: den fornkyrkliga bönen; för passionstiden: litanians kortare eller längre form; för Trinitatis den andra nya kyrkobönen och den gamla, varvid dock hänsynen till församlingen torde bjuda att växlingen ej blir godtycklig utan åtminstone för den enskilda församlingskyrkan fast: exempelvis så att den nya bönen brukas intill Tacksägelsedagen och den gamla bönen därefter intill kyrkoårets slut. Fråga torde väl ock vara om ej för tiden efter Trettondedagen intill Fastan, bruket av den gamla kyrkobönen vore att föredraga, samt att de båda sista böndagarna borde utmärkas genom den nya fornkyrkliga bönen.

I fråga om den senare föreligger emellertid en brist, i det att stadfäst musik saknas till församlingens responsum: "Hör oss, milde Herre Gud!" Givetvis bör alldeles icke c-moll-litanians responsum komma i fråga till användning här. Detta skulle innebära ett genombrytande av den detemporeprincip, vars tillämpning i vår mässmusik icke kan uppgivas. Det som — musikaliskt sett — hör hemma under fastan kan icke samtidigt göra tjänst under kyrkoårets största fester. Utom församlingens responsum borde även börens inledande åkallan och dess högstämmda avslutande

ord kunna sjungas. Här nedan meddelas en på äldre temata uppbyggd musikalisk utgestaltung av dessa delar:

(1.) *Prästen:*

He - li - ge Her - re Gud, he - - li - ge star - ke Gud, he - li - ge,
barm - här - ti - ge Fräl - sa - re, du e - - - vi - ge Gud.

Förs.:

Hör oss, mil - - de Her - - re Gud.

Prästen:

Du vår Gud är vär - dig att mot - ta - ga pris och ä - ra och makt

Förs.:

från e - vig - het till e - vig - het. A - - - men.

Med den handboksändring, som nu åstadkommits, har egentligen den princip frångåtts, som en gång godtogs av 1923 års kyrkomöte: nämligen att handboksändringar icke borde ske i etapper utan att omstöpnigen av hela handboken borde ske på en gång. Det kan nog förebäras skäl för både den ena och den andra uppfattningen. De partiella ändringarna göra övergångarna mjukare och kunna lättare genomföras; emot den stora handboksreformen kommer en mobiliserad konservatism att stå, som dock låter sig övertalas när ändringarna utbjudas portionsvis. Å andra sidan skapa dessa ständiga småändringar i församlingarna en känsla av osäkerhet och ovisshet, som är långt ifrån nyttig. Därtill kommer att de partiella reformerna ej bli så väl avvägda och gärna föra med sig otypligheter i handbokens uppställning — varför placeras exempelvis Litanian i kap. 2 men de tre andra alternativen för Allmän Kyrkobön i kap. 1 under högmässan? — liksom ock bristande tydlighet i anvisningarna för de olika momentens användning och utförande. En enhetlig överarbetning av Handboken kan näppeligen i längden undvaras.

Arthur Adell.

Altaringen.

Reflexioner kring en aktuell restaureringsfråga.

I en recension i denna tidskrift av en tysk avhandling om de äldsta kyrkobyggnaderna och deras förhållande till fornkristna liturgier framhölls betydelsen av liturgisk kunskap för förståelsen av den kyrkliga konsten samt vikten av att forskare och arkitekter, som syssla med kyrklig konst, äga tillräcklig kunskap om kyrkans lära och praxis. Särskilt erinrades om vissa moderna restaureringsförsök, som gingo ut på att förändra altarringen.

Här skall nu denna detalj i det protestantiska kyrkorummet närmare skärskådas. Då altarringens liturgiska betydelse blir fullt förståelig först efter en granskning av kyrkans nattvardsuppfattning måste inledningsvis en hastig överblick ges av dess historia. Då grundliga översikter i ämnet numera finnas hänvisas den intresserade till dessa.*)

I Justinus' första apologi äga vi det första mera utförliga dokumentet om gudstjänstens firande under kristendomens äldsta tid. Det består i skriftläsning, predikan, församlingsbön, fridskys, utdelandet av bröd och vin samt tacksägelse. Under fornkyrkans tid försiggick kommunionen på detta sätt i direkt anslutning till gudstjänsten. Under medeltiden spåras redan ganska tydligt tendenser till minskning av antalet kommunikanter. Förändringarna kunna icke följas här; vi erinra endast om predikans bortfallande — åtminstone delvis — samt framför allt om den nya karaktär, som kommunionen fick. Den urkristna gemenskapstanken försvann, och allmän kommunion förbands blott med ett fåtal gudstjänster. I regel krävde kyrkan nattvardsgång blott tre gånger årligen, senare i praktiken blott en gång, vid påsk. I själva mässan hade folkets kommunion nästan blivit undantag, och utvecklingen gick som bekant ända därefter, att lekmännen undandrogos undfäendet av kalken.

Mot denna form av nattvarden var det reformationen riktade sin kritik. Först och främst gick denna ut på betonandet av gemenskapens idé i nattvarden i fornkristen anda. För Luther var nattvarden ej något offer utan

tecknet på mottagandet av "ett härligt, rikt, stort testamente, som Kristus givit att *dagligen* hållas efter honom i kristenheten". Detta testamente kallar han "förlåtelsen för alla synder, nåd och barmhärtighet till evigt liv." Utförligast behandlas skillnaden mellan den gamla och den nya uppfattningen i stridsskriften om kyrkans babiloniska fångenskap. Den första fångenskapen är kalkens vägran åt lekmännen, den andra är transubstantionsläran och den tredje är mässofferbegreppet. I stället sätter här Luther Jesu testamente om syndernas förlåtelse. Tydligt uttalar han också fordran på kommunions förenande med mäs-sa.

Det ligger, som ofta påpekats, ett visst passivt drag i den nya nattvardsbilden. För ceremonierna vid den heliga akten hade Luther föga förståelse. I mässordningen år 1523 förordnas emellertid om söndaglig mäs-sa med predikan och nattvardsgång. Här fastslås, att ingen mäs-sa får firas utan kommunion.

Hur nattvarden sedan utgestaltades i de äldre protestantiska mäs-sformulären måste här förbigås. Vi vända oss genast till Sverige. De medeltida cere-

*) U. L. Ullman, *Evangelisk-luthersk liturgik*, Lund 1885; O. Quensel, *Bidrag till svenska liturgi-ens historia*, II Upsala 1890; E. Rodhe, *Svenskt gudstjänstliv*, Stockholm 1923 samt framför allt Yngre Brilioth, *Nattvarden i evangeliskt gudstjänstliv*, Stockholm 1926.

monierna förstår man kanske bäst av en uppbyggelseskraft sådan som "Själens tröst". Enligt denna utgör prästens "hanterande" av sakramentet ett tecken på, att alla gudstjänstbesökare ha del i detsamma och i andlig måtto njuta det med honom. Gemenskapsmomentet saknas fullständigt, och nattvardens betydelse ligger främst i andaktsfullt skådande av offerhandlingen.

Den evangeliska svenska nattvardsuppfattningen formulerades av Olaus Petri i *En kristlig förmaning till klericiet* (1520) och *En liten bok om sakra-*

menten (1528). Predikan göres här till prästens förnämsta uppgift. Mässoffret kritiseras i anslutning till Luther och slutligen betonas gemenskapstanken i nattvarden. Blott predikan och kommunion är en fullständig gudstjänst. "Ej skal heller messan hållas utan predican är gongen fore."

Vi förbigå sedan den långa utvecklingen från reformationen till våra dagar, då kommunionen gradvis skjutits i skuggan. I praktiken är den icke längre högmässans höjdpunkt, fastän den i liturgisk mening alltjämt är det.

Handboken ger icke mer än antydningar om sättet för distributionen. Enligt medeltida bruk, som tydligt framgår av ett stort antal bildverk, mottogo nattvardsgästerna sakramentet knäböjande på altarets eller korets trappsteg. Detta bruk bibehölls ännu under 1500-talet. Ett träsnitt i 1548 års mässordning ger en bild av ceremonien. Vid altaret står prästen klädd i mässhake (inom parentes en fråga: hur många präster iföra sig skrud i våra dagar för att fira kyrkans heligaste handling?) och ger brödet åt en man, som knäböjer nedanför. Detta bruk försvinner under hand som den nya gudstjänstformen konsolideras.

Innan de nya formerna närmare skärskådas, är det nödvändigt att först kasta en hastig blick på den allmänna uppfattningen av kyrkorummet, framför allt koret och altarplatsen. Det kristna gudstjänstrummet kan väl i huvudsak betraktas som en utveckling av det antika templet. Dess heligaste plats, cellan, avskiljes av ett skrank eller ett galler från det övriga templet. Innanför detta stod altaret. Redan i katakomberna återfinnes i vissa fall denna anordning; altarplatsen är en avskild, särskilt helgd del. I medeltidens kyrkobyggnader isoleras presbyterium med altaret från menighetens rum. Tillträde till det förra, koret, är strängt förbjudet; där få endast prästerna uppehålla sig. Menighetens kommunion försiggick i regel vid korskranket, åtminstone i äldre tid. Själva altaret omgavs icke alltid med en ring; korskrank var däremot regel.

En stor förändring inträffade med reformationen just med avseende på koret. Den uppfattning av kyrkorummets helgd, som utmärker medeltida åskådning, förändrades avsevärt. Hur uppfattade då protestanterna kyrkan som gudstjänstrum? Om man bortser från de relikttuppfattningar av medeltida härstamning, som här och där dröja kvar under 1500-talet, får man följande bild. Kyrkorummet äger i och för sig ingenting av helighet, ty Gud är icke bunden av tid och rum; hans närvaro betingas icke av en viss plats, ty han finnes överallt. Denna föreställning bottnar i den *ubikvitet*slära, som Luther formulerat i Sermon von dem Sakrament: Gud är allestädes, i alla skapade varelser, ja i stenen, i elden, i vattnet, i

repet — men där vill han ej sökas utan blott där, varest ordet är.*) Ubikvitetsläran förklarar, varför Luther kan hysa likgiltighet mot gudstjänstens yttre former. I företalet till Deutsche Messe hävdar han gudstjänstens betydelse egentligen blott ur pedagogisk synpunkt: de kristna behöva ingen yttre gudstjänst, ty de hava den i anden; de yttre formerna äro avsedda för de svaga, som behöva stärkas i tron.

De svenska protestanterna ha uttryckt sig minst lika tydligt. Kyrkobyggnaden fattas blott som en samlingsplats till människornas uppbyggelse, "ther the kunna skyla sich för regn och sniöö." Den katolska uppfattningen av kyrkan som Guds boning tillbakavisas av Olaus Petri, som säger, att "honom görs jntet hws behooff." Örebromötet höjde denna uppfattning till en dogm, som upprepades i Handboken 1529 och Kyrkolagen 1571. En mindre radikal uppfattning kommer emellertid till synes i Gustaf Vasas stadga 1554, där vördnaden för Guds hus inskräpes; kyrkan skall "hållas ren och pur och uti tillbörlig vörndnad för Guds ords skull och sakramenterna, som där inne brukas." Denna motivering för kyrkans hållande i vörndnad återkommer ofta. Det är något helt annat än den katolska uppfattningen.

Den nya föreställningen ledde snart till en omgestaltning av gudstjänstrummets inre. Vad som främst slår betraktaren vid en jämförelse mellan en katolsk och en protetantisk kyrka från 1600- eller 1700-talen är *koret*. I regel ligger det i en protestantisk kyrka i samma plan som långhuset och bildar en direkt fortsättning på detta. Långhusets bänkar fortsätta ibland fram i koret, där sittplatser nästan alltid äro ordnade — i äldre tider åtminstone för prästen, hans familj och församlingens honoratiöres. Någon gräns mellan kor och långhus är i regel icke markerad. I våra äldre kyrkor var väl anordningen ungefär den, som antydes i en bänkfördelningslängd i Å kyrka i Östergötland från år 1643: på högra sidan om altaret i koret "ståå diäknarna och then som klockare ämbetet beträder"; där finnes också "Pastoris Stool, Biskopzstolen samt bänkar för adeln som i Församlingen boo." På altarets vänstra sida voro placerade "kyrkio-gångzhustrornas stool, frugestolen och Pastoris hustrors stool."

Själva altaret höjer sig i regel blott 1 à 2 steg över golvplanet och är omgivet av en barriär av trä, altarringen. Vad som särskilt utmärker det protestantiska gudstjänstrummet är korets sammanhang med långhuset samt dess storlek. Redan Luther fordrade gott utrymme i koret för kommunikanternas skull. I själva verket är det utdelandet av kommunionen, som varit bestämmande för utformandet av detaljerna. Luther önskade ha altaret så placerat, att prästen kunde stå bakom detsamma. I Deutsche

*) Brilioth a. a. s. 174.

Messe har han nämligen uttryckt den uppfattningen, att Kristus instiftade nattvarden på detta sätt. Denna tanke har dock endast undantagsvis upptagits. Men när det nu i de protestantiska kyrkorna gällde att ordna nattvardsgången på ett värdigt sätt, så kunde det medeltida bruk, som ovan antytts icke längre upprätthållas. Behovet av ett skrank kring altaret, vid vilket nattvardsgästerna kunde knäfalla och mottaga sakramenten, uppkom snart nog under 1500-talet. Det är kanske icke uteslutet, att sådana funnits tidigare i Sverige; i många utländska kyrkor kan man spåra dem. I Klosterordningen i Cluny beskrives en bänk för kommunikanterna, anbragt "inter duas ciborii columnas", alltså vid altarbordets ena sida. De första underrättelserna om *kommunionbänkar* i Sverige få vi, så vitt jag vet, av biskop Andreas Laurentius Björnrams visitationsartiklar 1585. Han förordnar, att framför altaret skall göras ett långt säte, som skall förses med ett rent handkläde, "att communicantes derföre nedfalla". Senare kan man i sockenstämmoprotokollen följa, hur altarringar byggas överallt i landet. Så bestämdes t. ex. i Å kyrka i Östergötland år 1645 att "träepallar" skulle göras vid altaret "till att ståå på knäå wedh duuken." I Stockholms Storkyrka omtalas något senare "altarpall".

Altarringen gör sålunda tjänst vid kommunion, men den har också en annan uppgift. Vi ha sett hur koret "degraderades" av protestanterna. Men när platsen närmast altaret omgärdas med en ring får den något av den avskilda höghet, som "Guds bord" — en under 1600-talet icke ovanlig benämning på altarbordet — skall ge. När det talas om korets degradering, måste dock erkännas, att spår av en högre uppfattning finnes. I Skara domkyrka byggdes t. ex. under Johan III:s tid tvänne altaren på ömse sidor om ingången till högtaltaret.*) År 1594 uppfördes ett korskrank, och då Whitelock besökte kyrkan år 1653, chockerades han av den "katolska" inredningen. I Stockholms Storkyrka utfördes ett altarskrank år 1663 efter ett dyligt i Nieuwe Kerk i Amsterdam. I Linköpings domkyrka uppfördes 1693 ett ståtligt skrank kring högaltaret, och några årtionden förut avgränsades koret i Skenninge Vår Fru kyrka med ett skrank, som delvis ännu är bevarat. Dessa fall äro kanske icke de enda. Men den uppfattningen, att altarskranket skulle vara en sedan medeltiden fortlevande tradition inom svenska kyrkan**) med även moderna exempel (Storkyrkan, Strängnäs 1910, Nyköpings Nicolaikyrka 1925), torde icke kunna upprätthållas; korskranken äro nog ganska isolerade företeelser i svenska kyrkor och äro uteslutande att finna i de större stadskyrkorna. I

*) I anordningen med flera altaren får man icke se ett oprotestantiskt drag, ty i inledningen till 1571 års mässordning erinras om, att i Stadskyrkorna kunde man "lijda flere altare". Se Quensel a. a. II s. 75.

**) Sveriges kyrkor, Storkyrkan s. 424.

praktiken har nämligen det medeltida korskranket ersatts av altarringen i den protestantiska kyrkan.

I äldre tider var altarringen alltid helt sluten, i allmänhet rund eller oval. Ingången var från sidan. Den betydelse man under 1600- och 1700-talen fäste vid denna möbel, framgår av den kostnad man ofta nedlade på dess utsmyckning. I regel försågs dess fyllningar med målning, vanligen återgivande evangelisterna eller apostlarna.

Inledningsvis har jag sökt framhålla nattvardens samhörighet med högmässan. Vidare har jag sökt visa hur altarringen uppstår av behovet att ge värdiga former åt nattvardsgången. Samtidigt erinrades om, hur altarringen i koret markerar den avskilda, heliga platsen motsvarande koret i den katolska kyrkan. I altarringen finna vi sålunda en i våra gudstjänstrum synnerligen viktig möbel, som icke får saknas. Dess ideala form är den slutna ringen, som för den gudstjänstfirande församlingen skall vara en ständig påminnelse om nattvarden, högmässans höjdpunkt. Den slutna ringen ger också det tydligaste uttrycket åt den karaktär av kollektiv delaktighet, som skall utmärka vår evangeliska nattvardsgång.

När nu i våra dagar försök ha gjorts att förändra denna ring synes man ha utgått från felaktiga synpunkter. Vid många kyrkorestaureringar, som letts av arkitekter — även sådana som på detta område inlagt stor förtjänst — har altarringen framtill brutits sönder. Motivet har varit dels strävan att föra fram rummets axel dels en önskan att möjliggöra en högtidligare procession av prästen eller prästerna fram till altaret. Äro dessa motiv välgrundade? Vad det första angår, så *måste kyrkans liturgiska krav först beaktas* innan man tager hänsyn till de estetiska. Ty kyrkans uppgift som gudstjänstrum måste klart uppfattas vid såväl restaureringar som nybyggnad. Men oavsett det liturgiska kravet, synes detta estetiska motiv vara ganska betydelselöst, ty mittaxeln i en kyrka framhålls tillräckligt energiskt av många andra faktorer såsom mittgången, altarbordet, altartavla eller uppsats, fönster m. m. Vad sedan argumentet om en värdigare procession angår, ligger häri intet av värde för den evangeliska uppfattningen av prästen och hans ställning till det heliga. Som ärkebiskop Nathan Söderblom påpekat, då frågan om altarringens utseende i Linköpings domkyrka varit på tal, förefinnes ett dubbelt liturgiskt krav, som uppfylles av den slutna ringen. Vår handbok förutsätter, att nattvardsgästerna kunna knäböja runt om altaret och prästen. Vidare innebär traditionen ett avskiljande av det allra heligaste. Slutligen bör prästens procession till altaret icke vara en magnifik uppmarsch — han skall istället göra en ödmjuk omväg för att komma fram till altaret.

Kyrkans egen lära, dess liturgi och en månghundraårig praxis motsätta sig, som vi sett, sådana experiment som en förändring av altarringens slu-

tenhet. I dessa dagar, då man kan tala om en "återupptäckt av altaret"*) måste man slå vakt kring även de yttre moment, som ha god tradition och ge högtidlighet åt kommunionen.

Till slut en from önskan, att altarringen alltmer måtte förlänas den värdighet och skänkas den prydnad, som den i sin betydelsefulla egenskap bör ha. Forna tiders bruk att smycka den med målning borde upptagas, och våra moderna målare och skulptörer kunde här få uppdrag till bildframställningar eller symboler, vilkas ämnen ansluta sig till kommunionen. På detta sätt skulle den yttre ramen kring kommuniionsakten förhöjas, och den allmänna uppfattningen av altarringens betydelse i gudstjänstrummet skulle väckas.

Bengt Cuattingius.

Recensioner.

Orgel.

Waldemar Ahlén: S:t Jacobs kyrkorgel 1644—1930. Diakonistyrelsens förlag, Stockholm. 88 sid. Pris kr. 1:75.

Med anledning av den nyligen avslutade om- och tillbyggnaden av S:t Jacobs kyrkorgel, Sthlm, har organisten i församlingen, musikdir. Waldemar Ahlén, utgivit en liten broschyr, som avhandlar orgelns i S:t Jacobs kyrka historia alltifrån år 1644 till 1930. Det är förnämligast med stöd av gamla kyrkorådsprotokoll som författaren här redogör för de olika orgeltyper, som under årens lopp avlöst varandra. 286 år ha förflutit, sedan Jacobs kyrka fick sin första orgel. Den utgjordes av ett instrument, som till sin konstruktion var synnerligen primitiv. Den byggdes av glasmästaren Casper Meijer. Med varje ny organist i församlingen föddes emellertid också en from önskan att få sitt orgelverk renoverat eller helt ombyggt. Den ena förbättringen och moderniseringen efter den andra kom på detta sätt till stånd under tidernas lopp. Och nu kan församlingen glädjas åt en orgel av för-

näma mått och resurser. Förf. har med denna sin lilla beskrivning över S:t Jacobs kyrkorgels öden under år, som flytt, härigenom också lämnat en intressant skildring av orgelbyggnadskonstens utveckling i Sverige.

T. T.

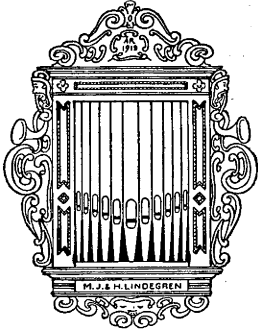
För soloröst.

Armas Maasalo: 5 Andliga Sånger (op. 40) för en röst med pianoack. Edition Fazer. Helsingfors.

Till dikter av Lauri Pohjanpää (med svensk text av Nino Runeberg) har den finländske kompositören Armas Maasalo skrivit musik. De fem sångerna, som äro utgivna var för sig, äro: 1) Till Dig, o barn i Betlehem, 2) Till krubban gå, 3) Bön, 4) Gravsång, 5) Hur fjärran ljuder livets strid i naturen. De äro samtliga mycket melodiska och lätt utförbara. De äga en påtaglig likhet till sitt stämningsinnehåll med sånger av Hannikainen i samma stilart. Med avseende på tonomfånget kunna de utföras av en mezzosopran eller baryton.

T. T.

*) Brilioth a.a. s. 455.

M. J. & H. Lindegren

Orgelbyggare

Göteborg

Telefon 42638

Postadress: Göteborg 7

Telefon 42638

Tillverkning av Piporglar enligt tillförlitliga, länge beprövade system, anpassade efter vårt lands klimatiska förhållanden. Alla delar tillverkas omsorgsfullt och av bästa material. Egen tillverkning av pipor.

Våra orglar hava av herrar musikdirektörer och organister erhållit de högsta vitsord för såväl vacker intonation som exakt och behaglig funktion.

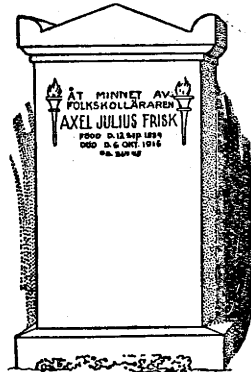
Renoveringar och omstämningar utföras omsorgsfullt.

Stilfulla Gravvårdar

Rikhaltigt urval. Utsökt material.
Konstnärligt utförande. *Förmånliga priser.*

Bröderna Styrenius

STENHUGCERI A.-B. / VÄSTERVIK

LEDIGFÖRKLARADE KYRKOMUSIKERTJÄNSTER

B. Förenade med folkskolläraretjänst:

I *Alfta* (adr. *Alfta*, Gävleborgs län) sökes senast 29 maj. Skolform A. Lön 1.250 kr. Se annonsen.

I *Östra Stenby* (adr. *Östra Stenby*, Östergötlands län) sökes senast 31 maj. Skolform B 1. Lön 500 kr.

I *Enåker* (adr. *Runhällen*, Västmanlän) sökes senast 1 juni. Skolform B 1. Lön 700 kr.

I *Konungsund* (adr. *Konungsund pr Äsvittinge*, Östergöt. län) sökes senast 7 juni. Skolform B 2. Lön 500 kr. jämte avkastning av klockarjorden.

I *Djäkneliden* (adr. *Bograngen*, Värml. län) sökes senast 14 juni. Skolform B 2.

I *Hånger* (adr. *Hånger*, Jönköpings

län) sökes senast 16 juni. Skolform C 1. Lön 500 kr.

I *Hammarby* (adr. *Rotebro*, Stockholms län) sökes senast 15 juna. Lön 800 kr.

Ordinarie förenade klockare-, organist- och folkskolläraretjänsterna i *Alfta*, Gävle. län, äro till ansökan lediga senast den 29 maj.

Lön till klockaren 300 kr. samt 100 kr. för verkställande av sedvanlig klämtning, till organist och kantor kr. 850 med skyldighet att leda och öva kyrkokör. Till folkskolläraren lön enligt lag. A-skola. Bostad i omedelbar närhet av kyrka, järnväg och post. El. ljus. För närvarande fortsättningsskola. Övriga upplysningar lämnas av skolrådsordf., adr. *Alfta*. Ansökningshandlingar sändas till *Alfta* skolråd, *Alfta*.

Vikariat å samma plats i *Alfta* från 1 juli till årets slut sökes senast samma dag, den 29 maj, hos *Alfta* skolråd, *Alfta*. Skolrådsordföranden.

ÅKERMAN & LUNDS

NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

Tel. 26

SUNDBYBERG

Tel. 26

KUNGL. HOVLEVERANTÖR

Utdrag ur besiktningsslåttandet över den senaste av oss byggda orgeln.

GRÄNGESBERGS KYRKA:

Intonationen av samtliga stämmor är gjord med största omsorg och konstnärlighet, väl avpassade efter kyrkans storlek och akustiska förhållanden, med resultat att inte ens de strängaste fordringar lämna något övrigt att önska med avseende på karaktär, renhet och jämnhet.

Tack vare det pneumatiska system som firman använder sig av, är touchen lätt och behaglig, register och kopplingar arbeta fullkomligt tyst och precist.

Uteslutande svenskt material och arbete.

Infordra våra dispositions- och kostnadsförslag.

A. MAGNUSSON

Tel. 51279

GÖTEBORG

Grundl. 1888.

Fabrik för tillverkning av piporglar enligt under årtionden beprövade, fullt tillförlitliga konstruktioner av mekaniskt pneumatiskt och elektriskt system

Dispositioner till nya och ombyggnader samt förslag till restaureringar uppgöras på begäran och kostnadsfritt.

Elektr. motoranläggningar för bälgdrift utföras under garanti för ljudlös gång samt konstant och tillräcklig luftmängd.

Under sin verksamhet har firman utfört c:a 250 nybyggnader, och av Herr Musicer därvid erhållit högsta erkännande för förstklassigt utförande o. konstnärlig intonation.